

ЛЕКЦІЯ 4 (2 год) ЗМ1, Т12

Тема: *Українське національно-демократичне відродження 1917-1920 рр.*

Мета: *навчальна:* : ознайомити студентів з поняттям революція; розкрити процес створення та діяльності Української Центральної Ради, проаналізувати Універсали як програмні документи УЦР;

пізнавальна: формувати у студентів уміння робити висновки;

виховна: виховувати повагу до минулого нашої держави.

Література.

- 1.Бойко О.Д. Історія України. – К.: Академія, 2014
- 2.Корміч Л.І. Історія України – К.: Алерта, 2010
- 3.Смолій В.А. Історія України, К.; 2010.
- 4.Світлична В.В. Історія України, К.: Каравела, 2015р, - 384с.

План

- 1.Лютнева буржуазно-демократична революція і участь в ній українців.
- 2.Створення Центральної Ради.
- 3.Перший, другий Універсали Центральної Ради.
- 4.Третій Універсал ЦР та створення УНР.
- 5.Більшовицький переворот.
- 6.Проголошення Четвертим Універсалом незалежності УНР.

Організаційний момент.

Актуалізація опорних знань:

1)які наслідки другої світової війни?

2)яка обстановка склалася в Україні?

Розповідь викладача.

1.Причини революції:

1-залежне і пригноблене становище України, великодержавницька політика щодо неї панівних кіл як Росії, так і Австро-Угорщини;

2-важке соціальне становище переважної частини населення; невирішеність аграрного питання і соціального захисту робітництва;

3-піднесення українського національно-визвольного руху.

Поштовхом до революції була й Перша світова війна, яка загострила проблеми воюючих держав, ослабила і призвела до падіння Російської, а згодом Австро-Угорської імперії.

Перемога Лютневої демократичної революції у Російській імперії 27 лютого 1917р. і повалення самодержавства дали шанс українському народу.

2 березня 1917р. у Петрограді було створено Тимчасовий уряд, який визнав себе правонаступником царського уряду і прагнув зберегти контроль над усіма

територіями імперії, зокрема й над Україною. Виконавчу владу в Україні Тимчасовий уряд передав губернським та повітовим комітетам на чолі з комісарами.

Крім органів Тимчасового уряду виникли й інші структури влади – Ради робітничих і солдатських депутатів, провідну роль у яких відігравали російські меншовики, есери та більшовики.

Розгортається легальна політична діяльність українських національних партій. Наймасовішою була Українська партія соціалістів-революціонерів (УПСР), членів якої називали українськими есерами. Другою за чисельністю і впливом була Українська соціал-демократична робітнича партія (УСДРП) – есдеки (В.Винниченко, С.Петлюра). Українська партія соціалістів-федералістів (УПСФ), Українська демократична-хліборобська партія (УДХП). Більшовицька партія належала до загальноросійських партій, керівні органи яких були в столиці Росії – Петрограді (Ленін).

Найбільш вдалою формою влади, яку легко можна було перетворити на диктатуру пролетаріату, за Леніним, були ради робітничих і селянських депутатів. Єдиновладдя рад створює ідеальні умови для необмеженої диктатури однієї партії, тієї, яка візьме контроль над радами. На роль такої партії претендували більшовики. Ідея: створення єдиної соціалістичної республіки.

Починають виникати суперечності між політичними партіями щодо подальшої долі України, а саме за нею визнавалося лише право на національно-культурну автономію. Але вже перші після лютневі тижні продемонстрували прагнення українського народу до свободи. 12 березня в Петрограді відбулася демонстрація українців, аналогічна демонстрація відбулася й у Києві 19 березня – проголошувалися гасла за автономію України.

Розпочинається революція, але з перших днів серед учасників визвольного руху виникли суперечності щодо оцінки майбутнього України. Одні вбачали це майбутнє в складі перебудованої на федеративних засадах Росії, до якої Україна ввійде автономною частиною, інші розраховували на здобуття Україною повної самостійності.

Бесіда:

1) в якому році розпочинається революція в Україні?

2) які причини революційних подій в країні?

3) яким чином впливали на перебіг початкового етапу революції політичні партії України?

2.3 перших днів революції відбулося згуртування національних сил, і це призвело до виникнення загальноукраїнського громадсько-політичного центру, покликаного очолити масовий народний рух – Української Центральної Ради. З ініціативою її створення виступили одночасно самостійники і тупівці

3 березня 1917р. самостійники оголосили про організацію УЦР, що мала перетворюватися на орган тимчасового державного правління незалежної України.

Паралельно із самостійниками власний національний центр започаткувало Товариство українських поступовців (ТУП). Політичним ідеалом була автономна Україна у складі перебудованої на федеративних засадах Російської держави.

Так створилося 2 керівних осередки українського руху: радикальний і поміркований. Прагнучи уникнути розколу в національному русі, керівники обох організацій **4 березня 1917р.** погодилися на створення об'єднаного органу, що дістав назву УЦР.

УЦР об'єднувала представників головних українських партій, а також багатьох безпартійних прихильників українського національно-державного відродження. До складу УЦР увійшли представники православного духовенства, культурно-освітніх, військових та студентських організацій, наукових товариств.

Керівником УЦР було обрано М.Грушевського – видатного українського історика й політичного діяча, одного з керівників ТУП, а 1917р. – члена партії українських есерів, прихильника автономістських настроїв. (В.Винниченко, С.Петлюра, С.Єфремов, П.Христюк).

Резиденцією УЦР був Педагогічний музей у Києві. Діяльність ради була зосереджена головним чином на вирішенні національного питання, досягненні автономії України.

Національно-територіальна автономія України, за Грушевським, - це територіальне об'єднання всіх етнічних українських земель, організоване на основах широкого демократичного громадського самоврядування. Об'єднання самостійно вирішуватиме всі свої справи, матиме власні законодавство, адміністрацію і суд.

Національне піднесення в Україні навесні 1917р. охопило й солдатські маси. Створюється за ініціативи М.Міхновського Український військовий клуб ім. гетьмана П.Полуботка.

1 травня 1917р. створено у Києві перший Український козацький полк ім. Б.Хмельницького. 18 травня було скликано перший Всеукраїнський військовий з'їзд. Створюється й вільне козацтво – своєрідна революційна народна військова організація. Спочатку він виконував суто міліцейські функції: охорона порядку, боротьба з бандитизмом.

В жовтні 1917р. в Чигирині відбувся перший Всеукраїнський з'їзд Вільного козацтва, на якому було прийнято «Статут» і обрано Генеральну Раду на чолі з П.Скоропадським.

Бесіда:

1) В якому році відбулося створення ЦРУ?

2) Назвіть засновників Української Центральної ради?

3. Важливим етапом розвитку національної революції був Всеукраїнський національний конгрес (6-8 квітня 1917р.). Делегати доручили ЦР добиватися від Тимчасового уряду автономії України.

16 травня 1917р. – делегати до Петрограда, В.Винниченко. Вимога до Тимчасового уряду на проголошення автономії Укр., у складі федеративної Росії – відкинута. Виникає обурення серед військових.

УЦР **10 червня 1917р.** проголосила на Всеукраїнському Військовому з'їзді Універсал «До Українського народу». Основні положення:

- проголошувалася автономія України;
- об'єднання з новою Росією мало відбуватися на федеративних засадах;
- запроваджувався особливий податок на власну справу;

- скликання Всеукраїнських Установчих зборів;
- заклик до переобрання місцевої адміністрації;

Відтепер у Росії змушені були рахуватися з діями УЦР.

Через кілька днів був створений уряд – Генеральний Секретаріат УЦР на чолі з В.Винниченком.

В умовах наростання загальної нестабільності уряд прагнув домогтися від ЦР мінімальних поступок. 29 червня до Києва прибула делегація міністрів Тимчасового уряду, які після переговорів зобов'язалися забезпечити схвалення урядом Генерального Секретаріату. Склад секретаріату затверджувався урядом, а ЦР поповнювалася представниками національних меншин в Україні (есери, меншовики).

Підсумками компромісу були викладені в документі – Другий Універсал **3 липня 1917р.** Положення: офіційно визнавалось право України на автономію; Тимчасовий уряд погоджувався на українізацію військових підрозділів; ЦР отримала статус вищого органу революційної демократії; склад Генерального Секретаріату затверджувався Тимчасовим урядом.

Бесіда:

1)назвіть основні причини підписання Універсалів ЦР?

4. 25 жовтня у Петрограді під керівництвом більшості партії відбулося збройне повстання, внаслідок якого владу Тимчасового уряду було повалено. До влади прийшла більшовицька партія, яка намагалася перебудувати державу на комуністичних засадах.

Серед найважливіших заходів більшовиків був декрет про землю. В основу якого покладено принцип зрівняльного землекористування. Поміщицькі маєтки підлягали поділу між селянами. (лідер більшовиків в Україні – В.Затонський). в Україні владу захоплювали поступово, але не маючи успіху влада перейшла до рук УЦР.

7 листопада 1917р. УЦР – Третій Універсал, яким проголошувався створення Української Народної Республіки, як автономної державної одиниці Російської Республіки. Положення: територія УНР визначалася у межах Київщини, Поділля, Волині, Чернігівщини, Полтавщини, Харківщини, Катеринославщини, Херсонщини, Таврії (без Криму); скасовувалося право власності на землю поміщиків та інших нетрудових господарств; земля – власність народу, передавалася йому без викупу; 8-годинний робочий день; скасовувалася смертна кара.

Проголошення УНР – це був черговий етап у розвитку української революції, ця подія відбивала інтереси більшості населення.

1)чому ЦР прийняла Третій універсал?

2)назвіть основні положення документа?

5. Після прийняття III Універсалу більшовики, вбачаючи у УЦР свого основного суперника в боротьбі за владу, розгорнули проти неї шалену пропагандистську компанію. ЦР оголосила більшовицьку партію поза законом, почала здійснювати арешти більшовиків, погроми рад, роззброєння червоногвардійських загонів і відправку їх до Росії.

Пояснювала вона це тим, що більшовицька партія тримала зв'язки з солдатами і готувалася до виступу проти неї. Наслідком конфлікту УНР і більшовицького

Раднаркому став ультиматум РНК РСФРР від 4 грудня 1917р. ЦР. В ньому Раднарком з одного боку, визнавав УНР, а з іншого – втручався у внутрішні справи УНР. Від ЦР вимагалось припинити дезорганізацію фронту, роззброєння радянських полків і Червоної гвардії в Україні тощо.

4 грудня 1917р. з'їзд на якому відбулося переобрання Ради, але висловивши повну підтримку ЦР, він вирішив недоцільним перебирати її склад. Зазнавши поразки більшовики покинули з'їзд і переїхали до Харкова, де 9-10 грудня з допомогою російських військ було встановлено радянську владу.

У Харкові було проведено альтернативний Всеукраїнський з'їзд рад. Було схвалено повстання у Петрограді та політику РНК, а 12 грудня проголошено встановлення радянської влади в УНР, яку визнав федеративною частиною РСФРР. Опубліковано маніфест про повалення Центральної Ради й Генерального секретаріату, а 18 грудня створив крайовий комітет боротьби з контрреволюцією, якому доручалося керівництво формуванням Червоної гвардії на місцях і організацією загонів.

ЦР й Генеральний секретаріат вживали заходів для припинення агресії. 15 грудня 1917р. було створено Особливий комітет оборони України. 26 грудня Генеральний секретаріат прийняв постанову про створення армії УНР на засадах добровільності та оплати.

Маючи у своєму розпорядженні великі резерви Радянської Росії, харківський уряд розширював підконтрольну йому територію. 25 грудня В.Антонов-Овсієнко віддав наказ про загальний наступ більшовицьких військ проти УНР. Для ЦР такий виявився несподіваним. На засіданні Малої Ради 6 січня було запроваджено оголосити самостійність України.

6. Останню надію на врятування становища ЦР покладала на мирні переговори в Бресті. Але , щоб укласти мир з центральними державами, Україні необхідно було офіційно вийти зі складу Російської Республіки і стати самостійною державою.

У такій обстановці ЦР **9 січня 1918р.** прийнято Четвертий Універсал, який юридично підтверджував відокремлення України від Росії. В ньому наголошувалося: «Україна стає самостійною, вільною, суверенною державою українського народу». Підтверджувалися демократичні свободи і заходи уряду, проголошені III Універсалом. Генеральний секретаріат перейменовувався на Раду Народних Міністрів, головою якої було обрано українського есера В.Голобовича.

У січні 1918р. більшовицькі військові частини продовжували свої наступальні операції. ЦР не змогла організувати дієвого опору. У відповідальний момент 16 січня 1918р. у бою під Крутами, де вирішувалася доля Києва, Рада могла розраховувати лише на багнети 500 осіб, серед яких було понад 300 студентів, гімназистів. Більшість з них героїчно загинули захищаючи українську державу.

Ситуація стала критичною, коли 15 січня у Києві проти УНР більшовики підняли збройне повстання, центром якого став завод «Арсенал» - придушили, але більшовики все одно захопили Київ. Український уряд 25 січня залишив Київ і змушений був переїхати до Житомира, а невдовзі – до Сарн.

Майже на всій Україні було встановлено радянську владу. Підписанням Брест-Литовського договору про перемир'я більшовики ініціювали переговорний процес про мир. 28 грудня 1917р. у Брест-Литовську розпочалося перше засідання мирної конференції за угодою до 400 представників країн-учасниць. 27 січня 1918р. УНР підписала з представниками країн Четверного союзу мирний договір. Згідно з договором, Україна визнавалась незалежною і самостійною. Сторони взаємно відмовлялися від сплати коштів на покриття воєнних збитків і зобов'язувалися налагодити торговельно-економічні відносини.

Владу більшовиків було повалено силами Четверного союзу. Територію України поділено на 2 сфери впливу між Німеччиною та Австро-Угорщиною. (керували залізницями, економікою).

ЦР повернулася до Києва. Зростає невдоволення населення. До боротьби з айстро-німецькими окупантами і ЦР закликав II Всеукраїнський з'їзд рад, який відбувся 17-19 березня 1918р. в Катеринославі. Окупанти втручаються у внутрішні справи УНР, і бачучи безперспективність її діяльності, починають готувати програму ліквідації УНР.

Бесіда на закріплення матеріалу:

- 1)яким чином до влади приходять більшовики?
- 2)чому УНР підписує Брест-Литовський договір?
- 3)які наслідки підписання цього договору?
- 4)охарактеризуйте внутрішню та зовнішню політику УЦР?